

УДК 327-042.3(470+571)

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v048.2024.34>**В. Р. Савчук**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7942-0099>здобувач наукового ступеня доктор філософії
спеціальності «Політологія»

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ІМПЕРСЬКІ ТЕНДЕНЦІЇ В ПОЛІТИЦІ РОСІЇ: РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА МІЖНАРОДНИХ ПАРТНЕРІВ

Постановка проблеми. Імперські тенденції в російській політиці завжди були помітними, особливо враховуючи той факт, що Росія фактично стала наступником Радянського Союзу, який під своїм тоталітарним управлінням утримував нації. Незважаючи на проголошення незалежності країнами колишнього Союзу, керівництво Російської Федерації (РФ) завжди розглядало їх як країнами-сателітами і всіма методами намагалося утримати їх під своєю сферою впливу. Однак незалежні держави обрали власний шлях розвитку та встановлення відносин з іншими країнами світу, що призвело до інтенсифікації агресивності дій РФ на міжнародній арені та наявності фактів порушення нею міжнародного права.

Основною проблемою, яку необхідно розкрити у статті, є виявлення особливостей взаємодії країн Заходу та реакції на зростання агресивного потенціалу РФ на світовій арені. Також важливо визначити чинники, які сприяли поширенню імперських амбіцій керівництва Росії, що призвело до розвитку масштабних світових конфліктів та підготувало ґрунт для майбутньої агресії в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль країн Європейського Союзу у сприянні імперським проявам РФ була предметом досліджень багатьох науковців, які займалися вивченням російської зовнішньої політики та конфліктів, у яких брала участь Росія, і на які Захід надавав відповідну реакцію. Серед таких дослідників можна виділити І. Гурака [18] та І. Цепенду [2], які аналізували нові тенденції в зовнішній політиці РФ за правління В. Путіна, а також С. Толстова, який досліджував розвиток політики Європейського Союзу (ЄС) стосовно Росії. Важливе значення мають також спогади В. Бернса [16], посла США в РФ у 2005–2008 рр., коли відбувалася підготовка до агресії в Грузії. Статті О. Коваленка, С. Пивоварова [6], М. Кригель, Р. Халілова [7] та В. Лук'янюк [8] надають характеристику розвитку конфліктів, до яких мала відношення РФ, або які впливали на визначення її зовнішньополітичного курсу.

Мета статті – аналіз зростання імперських прагнень В. Путіна після його приходу до влади та характеристика можливостей впливу країн ЄС

та їх партнерів на розвиток такої зовнішньої політики Росії з метою унеможливлення повторення подібних ситуацій у майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Після розпаду Радянського Союзу Росія, у якості його правонаступника, втратила значний вплив на світовий порядок. Зокрема, вона намагалася зберегти своє пріоритетне становище в геополітичному ландшафті світу, розвиваючи економічне та політичне стратегічне співробітництво з різними країнами, в тому числі країнами ЄС, які вважалися економічно розвинутими державами регіону.

Незважаючи на ідеологічні відмінності, ЄС та Росія розглядали один одного як потенційно взаємовигідних партнерів. Це відобразалося у взаємодії між демократичним суспільством ЄС і частково авторитарним російським режимом в Євразійській площині з можливим прагненням до здійснення внутрішніх змін і активізації демократичних процесів. Політика ЄС щодо РФ завжди була спрямована на визнання останньої як ключового гравця серед колишніх країн Радянського Союзу, зокрема через контроль над значною територією і збереження єдиного центру контролю за ядерною зброєю, а також через наявність природних ресурсів та зручного географічного розташування, яке сприяло швидкому та вигідному сполученню з країнами Європи. Ця стратегія співробітництва виникала не лише з метою отримання економічних вигод, а також і через формальне бажання новоствореної країни слідувати демократичним принципам розвинутих країн світу, що робило в перспективі РФ прогнозованим, активним партнером для співробітництва в економічній, соціальній і навіть військовій сферах.

Попри те, що Росія не пройшла демократичну трансформацію і, як стверджують дослідники тенденцій у внутрішній та зовнішній політиці Росії І. Цепенда та І. Гурак, після приходу до влади В. Путіна країна стала проявляти авторитарні риси у політичному та суспільному житті, що можна було зауважити через розширення повноважень центральних органів влади в РФ, прийнятті законодавчих нововведень, які сприяли владі президентської адміністрації та полі-

тичним силам, спрямованим на підтримку президента, а також у збільшенні контролю Кремля над ключовими медіа-ресурсами, націоналізації та підкоренні великого бізнесу та іншими змінами, здійсненими протягом першого президентського терміну В. Путіна (2000–2004 рр.). Ці заходи значно посилили його контроль над внутрішніми процесами в країні [2, с. 65]. Незважаючи на це, країни Європи, основним чином заради економічних вигод, не припиняли сподіватися на демократичний розвиток у внутрішньо дестабілізованій Росії, яка була наділена великим ресурсним потенціалом і президент РФ успішно використовував цю ситуацію.

Після програної першої війни проти Чеченської Республіки Ічкерія (1994–1996 рр.) РФ почала накопичувати фінансові можливості для здійснення реваншу у своїх імперських амбіціях, так як економічна ситуація Росії після розпаду Союзу була незадовільною. Наслідуючи злочинні дії царського режиму 1817–1864 рр. та радянської влади 1944 року [11] владою Росії було здійснено продовження трансформації військової могутності в економічні переваги, через демонстрацію сили стосовно населення Північного Кавказу під час другої російсько-чеченської війни (1999–2009 рр.). РФ вдалось військовим шляхом обмежити свободу суб'єктів федерації на визнаній міжнародним співтовариством території, при цьому можна було фіксувати фактичну бездіяльність світової спільноти в аспекті реакцій на фактор агресивності дій Росії. Цей процес підштовхнув В. Путіна до усвідомлення, що наявність глобальної сили, в тому числі ядерної зброї, грає визначальну роль у формуванні тлумачення міжнародної політики і можливості утворення колізій у аспектах інтерпретації міжнародного права та відношення до нього. Події, що розгорталися на території Росії стосовно громадян Чеченської Республіки, мали багато спільного з тими, що відбувалися перед цим на території Союзної Республіки Югославія (СРЮ) щодо громадян автономного краю Косова і Метохії. У цьому контексті західний світ вперше після Другої світової війни і створення ООН, почав, без мандату організації, бомбардування території країни, яка не зверталася за допомогою у вирішенні конфлікту.

Важливо зауважити, що Росії складно давались економічні перетворення після розпаду Радянського Союзу. Додатковим аспектом є той факт, що прагнення підтримувати в Росії демократичний розвиток та надія країн Заходу на можливість легкої економічної доступності спровокували в майбутньому колізію в міжнародному праві, яку Росія успішно почала використовувати у подальших агресіях. Такий висновок можна зробити на основі опублікованих розшифровок розмов між президентом США Б. Клінтоном та прем'єр-міні-

стром Великої Британії Т. Блером. В телефонній розмові у серпні 1998 року Б. Клінтон пропонує утриматися від голосування за початок військової операції НАТО в Косові в Раді Безпеки ООН, щоб не нашкодити російському президентові Б. Єльцину. Блокуючи резолюцію, Росія могла погіршити своє міжнародне становище у складній економічній ситуації, а не блокуючи її, уряд Б. Єльцина міг налаштувати проти себе власне населення [1].

При аналізі подій, пов'язаних з СРЮ, слід зазначити, що тодішня підтримка президентом країни агресивно налаштованих сербських громадян на території колишніх республік Югославії показувала характеристику відношення світових лідерів до особи С. Мілошевича та його диктаторського стилю правління. Однак, якщо розглядати ці події з точки зору виключно міжнародного права, процедура здійснення військової операції на території СРЮ була порушена. Такий формат дій у майбутньому отримав назву «гуманітарна інтервенція». Значна увага при цьому приділяється загальному концепту «гуманітарної інтервенції», який передбачає припинення порушень прав людини згідно з рішенням Ради Безпеки ООН. Проте, в контексті введення військ на територію СРЮ цієї умови не було дотримано, що викликає дискусії в науковому середовищі щодо актуальності питання згоди Ради Безпеки ООН у рамках цієї термінології.

Більшість визначень концепту «гуманітарної інтервенції» не встановлює і не може встановити точну кількість громадян країни, які страждають від порушення прав людини на її території, на основі чого могла би обґрунтуватися доцільність здійснення такої операції. Це ускладнює можливість оперувати намірами країни, що застосовує військову силу, оскільки ця дія може призвести до спотворення міжнародного права на користь самої країни, а не на користь громадян на території якої здійснюється операція. Відтак, необхідно зазначити, що унормування подібного виду застосування військової сили як «гуманітарна інтервенція» є предметом широких дискусій щодо легітимності таких дій в світовому сприйнятті загалом і в міжнародному праві зокрема.

На основі аналогії з соціальним моделюванням формування уявлень про міжнародні відносини через призму суспільних зв'язків, можна розглядати «гуманітарну інтервенцію» як насильницьке втручання озброєною особою на неозброєного агресора, під час здійснення останнім агресивних дій. Цей підхід має двоякий характер: з одного боку, хоча озброєна особа може перевищити повноваження та здійснити незаконні дії, але таким чином вона припиняє агресію, з іншого боку, існує ризик інсценування ситуації, коли «жертва» агресора насправді не жертва і в змові з озброєною осо-

бою наносять важкі або і смертельні ушкодження ніби «агресору» для досягнення, до прикладу, матеріальних цілей. Інтерпретуючи подібні дії у контексті міжнародного права, можна виявити зловживання та порушення міжнародних норм, що може призвести до руйнування міжнародного правопорядку. Таким чином, слід зосередити увагу на стратегічних ризиках та особливостях використання «гуманітарних інтервенцій» без дозволу Ради Безпеки ООН у світовій практиці.

Повертаючись до аналізу російської агресії проти Чеченської Республіки, можна відзначити фактори нерівності відповідей міжнародного співтовариства на дії, що мали місце в СРЮ та Росії, не дивлячись на їх схожість. У 1999–2000 рр., коли Росія проводила військові операції, Європейська Парламентська Асамблея висловила дві рекомендації, визнавши право РФ на територіальну цілісність та встановлення правопорядку в Чечні, а також висловивши стурбованість через порушення прав людини та загибель цивільного населення. Це відбувалося, незважаючи на велику кількість жертв – близько 20 тисяч військовослужбовців та понад 125 тисяч мирних жителів з боку Чеченської Республіки. [8]. Порівняно з цим, під час Косовської війни заявлялось про загибель понад 11 тисяч албанців [6], а реакція міжнародного співтовариства помітно відрізнялась. Це свідчить про вибірковий підхід у ставленні до агресора міжнародним співтовариством, що дає можливість для утворення колізій у сфері міжнародного права.

Ці дії дозволили Росії прийти до висновку, що її світовий вплив, особливо її військова та з часом економічна могутність, дають їй необмежений потенціал для втручання у внутрішні справи інших країн. Таким чином, В. Путін, посиливши свою владу, почав шукати нові способи реалізації своїх імперських амбіцій у світі, які в майбутньому отримали відображення в агресіях в Грузії та Україні [15, с. 297–309].

Спостерігаючи за діями західних країн у трактуванні міжнародного права у сфері застосування сили, зокрема з огляду на вторгнення в Афганістан, виправдане боротьбою з тероризмом, та вторгнення в Ірак, обґрунтоване боротьбою з поширенням зброї масового знищення, Росія усвідомила нестійкість у формуванні позицій міжнародних інституцій. Зменшуючи категоричність відношення до такого роду дій країн Заходу, Росія побачила можливість зміни пріоритетів у міжнародному праві та вирішила використати це на власну користь. Здійснюючи, в цих ситуаціях, власну «політику умиротворення» стосовно не завжди коректних з точки зору міжнародного права дій країн ЄС та США, Росія небезпідставно розраховувала на аналогічні дії «умиротворення» від цих країн у відповідь, незважаючи, що дії Росії фор-

мувались через призму викривлених або повністю неправдивих наративів Кремля та суб'єктивного трактування міжнародних норм, що стало помітним на початку розростання амбіцій В. Путіна. А та ситуація, що Росія була частиною Міжнародної контактної групи щодо Косова та погодилась на заяву, яка закріплювала унікальність ситуації в Косово і підкреслювала, що жодна сторона не може в односторонньому порядку заблокувати процес визначення статусу території Косова [19], стала тим самим проявом «умиротворення» країн ЄС та США Росією, яка розраховувала на те, що у майбутньому зможе використати колізії «унікальності ситуації» в потрібній їй відповідних, принаймні законодавчо, випадках та й загалом для легшого її «умиротворення» країнами Заходу, коли така потреба виникне.

Міжнародне право завжди перебувало на крихкому етапі формування своїх базових принципів, тому поява чітких норм щодо агресії в міжнародних відносинах, після створення ООН, мала на меті сформувати нове бачення встановлення міцного миру у світі. Деякі науковці розглядають відносно невелику кількість порушень міжнародного права як його сильну сторону, наголошуючи на слові «невелику», оскільки випадки порушень і уникнення адекватної відповідальності дійсно нечисленні. Однак, відповідно до нашого припущення, тут варто звернутися до теорії «розбитих вікон» Дж. Вілсона та Дж. Келінга та інтерпретувати її до міжнародних відносин. Ця теорія вказує на те, що дрібні порушення у відносинах між країнами, під час яких застосовується сила, можуть призвести до значних змін у міжнародних процесах. Якщо не приділяти належної уваги таким порушенням, можуть виникнути події, подібні до тих, що мали місце 24 лютого 2022 року.

Таким чином, аналізуючи військові вторгнення, що відбулися на початку XXI століття, В. Путін сприймав їх не як захист свободи та прав людини, а як заклик до зміни світового порядку, що спонукало його до пошуку можливостей утвердження власної сили на світовій арені. Основним прагненням керівника Росії було відновлення колишньої імперії – Радянського Союзу. Проте повне розгортання його імперських амбіцій було обмежене активним опором у Чечні. Хоча конфлікт на Північному Кавказі завершився частковою перемогою Росії та виведенням військ у квітні 2000 року, терористичні акти, такі як захоплення театрального центру на Дубровці в Москві у 2002 році та школи в Беслані, Північна Осетія у 2004 році, продовжували підривати авторитет В. Путіна як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні. Попри це, В. Путін не відмовився від своєї мрії про нову імперію. Це видно з його дій під час перших спроб окреслити світові «червоні лінії» при конфлікті на острові Тузла у вересні

2003 року, коли Росія вперше намагалася захопити Кримську територію.

Після проголошення незалежності Україна одразу взяла курс на співпрацю із західними країнами, включаючи НАТО. Важливим позитивним аспектом подальшої взаємодії стала згода президента України у 2003 році на відправлення української миротворчої місії в Ірак у складі коаліційних військ під проводом США, що сприяло покращенню двосторонніх відносин. Однак, через п'ятдесят днів після відправлення українських миротворців та через десять днів після підписання в Ялті угоди про формування Єдиного економічного простору Росії, України, Білорусі та Казахстану, РФ розпочала активну фазу будівництва дамби з боку Таманського півострова до українського острова Тузла. У відповідь на це Україна була змушена відправити прикордонні війська на Тузлу та укріплювати острів [7]. Хоча конфлікт було вирішено мирно, з черговим не надто важливим, але все ж таки «умиротворенням» Росії, ці події продемонстрували справжні наміри В. Путіна та його можливі дії. В ході розвитку цієї ситуації також можна було яскраво відзначити неефективність Будапештського меморандуму, оскільки навіть не вдалося застосувати механізм забезпечення гарантій через проведення консультацій, оскільки, як зазначають дослідники, ядерні держави-гаранти взагалі відмовилися від проведення таких консультацій [9].

Події, що відбулися у 2004 році, остаточно переконали В. Путіна, що Росія не рухається в одному напрямку розвитку з ЄС та НАТО. Розширення НАТО на схід і прийняття до ЄС семи країн колишнього Східного блоку сформувало у Кремлі уявлення про основного ворога та спонукало президента Росії до вибудовування власного шляху розвитку економічного, військового та політичного співробітництва. Вирішальним переломним моментом у погіршенні відносин між РФ та ЄС, які почали переходити від співпраці до ворожої консолідації можливостей задля конфронтаційних цілей, стали події в Україні 2004 року. В. Путіну не вдалося встановити проросійського ставлення в керівництві держави, і геополітично найважливіша країна колишньої сфери впливу РФ почала активно віддалятися від неї. Москва розглядала вибір українського народу не як вияв волі громадян, а кризь призму параноїдальної атаки західних країн на територію, які мали бути підконтрольні керівництву Росії.

Загалом, початок розвитку імперських амбіцій В. Путіна, спрямованих спочатку на узалежнення, а пізніше на захоплення сусідніх країн, можна розділити на кілька етапів. Перший етап включав вихід Росії з економічного занепаду та активізацію накопичення золотовалютних резервів через активний продаж енергоресурсів.

Другим етапом стало зміцнення позицій Росії на міжнародній арені завдяки нарощуванню економічного потенціалу та початку впровадження економічних важелів впливу на економіки сусідніх країн, особливо України. Третім етапом розвитку імперських прагнень В. Путіна стала можливість активізації прямих актів агресії, зважаючи на військовий та економічний потенціал країни та кризові явища в міжнародній політиці.

Одним із основних засобів здійснення тиску на країни, які бажали вийти з-під впливу Росії було використання енергетичного тиску для досягнення своїх цілей, що можна було спостерігати як у випадку газових війн з Україною, так і при створенні енергетичної кризи в Грузії. Проте, якщо Україні на той час було складно досягти швидкої диверсифікації енергоресурсів, у Грузії виникла реальна можливість нівелювання цього тиску з боку РФ. Будівництво нафтопроводу Баку – Тбілісі – Джейхан та газопроводу Баку – Тбілісі – Ерзурум із Азербайджану до Туреччини через територію Грузії дало реальну можливість останній позбутися залежності від Росії. З наближенням відкриття трубопроводів спостерігалось зростання напруженості у відносинах між країнами, особливо в питаннях непідконтрольних Грузії територій, через які здійснювався прямий тиск. У січні 2006 року сталися два вибухи на газопроводах на російському боці кордону з Грузією, а також вибух на важливій електричній опорі неподалік. Через ці інциденти Грузія втратила постачання російського газу для опалення. Продовження конфлікту відбулося у березні 2006 року, коли Росія ввела ембарго на грузинські вина і мінеральні води. Окрім тиску в енергетичному та економічному секторах, В. Путін почав чинити політичний тиск на свого грузинського колегу, загострюючи територіальні питання. На зустрічі в червні 2006 року президент Росії пригрозив, що Грузія може обрати або територіальну цілісність, або членство в НАТО, наголошуючи, що досягти обох цілей одночасно неможливо [16, с. 221]. Того ж року конфлікт розширився через розкриття шпигунських мереж та висилання дипломатів в обох країнах, припинення транспортного та поштового сполучення, а також депортацію грузин з території РФ [3].

У жовтні 2006 року президент Росії відкрито попередив Захід про можливу агресію проти Грузії. Під час спілкування з тодішнім Державним секретарем США К. Райс, він заявив, що застосування сили президентом Грузії в Південній Осетії, буде серйозною помилкою, і найбільше постраждають самі грузини. Він також підкреслив, що якщо Грузія прагне війни, то вона її отримає [16, с. 201].

А вже у листопаді 2006 року на саміті країн СНД у Мінську В. Путін відкрито пригрозив вій-

ною М. Саакашвілі [5]. І саме з того часу він почав планувати такі дії, що сам підтвердив на прес-конференції в 2012 році, заявивши, що в серпні 2008 року Росія діяла за планом, розробленим Генеральним штабом Збройних сил РФ наприкінці 2006 – на початку 2007 рр., який він особисто затвердив [13].

Остаточне формування зовнішньополітичних прагнень В. Путіна відбулося після лютого 2008 року, коли більшість країн світу визнали незалежність Республіки Косово, яка згідно з міжнародними нормами була автономією у складі Сербії, частини колишньої СРЮ, під протекторатом ООН. Цими діями світова спільнота, незважаючи на затвердження фактору унікальності ситуації та неможливості застосування такого прецеденту, все ж затвердила ще одну колізію в міжнародному праві, оскільки визнали можливість ситуації, коли насильство проти певної нації на території певної країни, може бути приводом для перегляду кордонів і наділення цій нації території країни, на якій вона розміщена. Міжнародне наукове співтовариство розділилось в позиції оцінки такого рішення. Деякі фахівці вважали, що виняток з правил підтверджує їхнє існування та загальне дотримання, інші ж наголошували, що наявність таких винятків стимулює інші суб'єкти прагнути скористатися перевагами подібних ситуацій і відповідно скористатись повторним застосуванням такого винятку.

На закритому засіданні Ради Росія – НАТО під час Бухарестського саміту у квітні 2008 року В. Путін висловив своє бачення двополярного поділу світу, позиціонує Росію як спадкоємницю Радянського Союзу в цьому контексті. Він окреслив приналежність усіх колишніх радянських республік до зони впливу виключно Росії. В. Путін окремо наголосив, що Україна не є справжньою державою, і що в разі вступу України до НАТО, Росія може розпочати вторгнення в Крим і східну частину України. Щодо членства Грузії в НАТО, він заявив, що Росія може визнати незалежність Абхазії та Південної Осетії, спираючись на прецедент з Косово [12]. Грузія та Україна після Революції троянд і Помаранчевої революції, на думку В. Путіна, становили загрозу через свої європейські та євроатлантичні інтеграційні прагнення. Таким чином, збереження цих країн у сфері впливу Росії було для нього надзвичайно важливим та актуальним.

Вирішення питання щодо Грузії на користь РФ планувалося здійснити до вересня 2008 року. Так як після вересня очікувалося активне впровадження резолюцій ООН щодо мирного врегулювання конфлікту в Абхазії, а також повернення біженців та внутрішньо переміщених осіб, що могло призвести до вирішення конфлікту на непідконтрольних територіях Грузії на її користь

та, відповідно, зменшити можливість російського тиску [20]. Додатковим фактором посилення напруженості стала економічно сприятлива ситуація для Росії на середину 2008 року, зважаючи на постійне зростання вартості нафти в останні роки, що досягла свого піку в липні 2008 року [17]. У другій половині липня на Північному Кавказі відбулися російські військові навчання «Кавказ-2008», а поблизу Тбілісі в той же час пройшли спільні грузинсько-американські антитерористичні навчання «Негайна відповідь». Пізніше, Тбілісі та Москва звинуватили один одного в тому, що ці навчання фактично були підготовкою до війни.

У серпні 2008 року, після серії провокацій з боку сепаратистських режимів і Росії, президент Грузії М. Саакашвілі вирішив взяти під контроль бунтівні регіони. РФ цілеспрямовано сприяла такому розвитку подій і, у відповідь на спробу грузинського лідера відновити порядок на своїй території, 8 серпня президент Росії Д. Медведєв оголосив про початок операції з «примусу до миру». Військові формування РФ були введені спочатку на територію Південної Осетії та Абхазії, одночасно здійснюючи бомбардування міста Горі, аеродромів Вазіані та Марнеулі, порту Поті на території Грузії. А вже 11 серпня російські війська перейшли лінію розмежування Абхазії, Південної Осетії та Грузії і продовжили просування вглиб країни. У Тбілісі почалися хвилювання через швидкий прорив російських військ і відсутність очікуваної реакції підтримки від країн Заходу.

12 серпня М. Саакашвілі погодився на підписання мирного плану, запропонованого Д. Медведєвим та Н. Саркозі, президентом Франції, яка на той момент головувала в ЄС. План передбачав припинення бойових дій та відведення грузинських і російських військ на позиції, які вони займали до початку конфлікту [10]. Проте відведення російських військ відбувалося дуже повільно, а 26 серпня 2008 року Д. Медведєв визнав незалежність Абхазії та Південної Осетії, у відповідь на звернення Ради Федерації РФ і Держдуми. Ці дії були спровоковані тим, що на непідконтрольних Тбілісі територіях Грузії були розміщені російські військові частини, що унеможливило реалізацію плану з відновлення миру, узгодженого раніше. Така діяльність зі сторони Росії була засуджена міжнародним співтовариством, включаючи Україну [4], але реальних санкцій проти Росії запроваджено не було.

Після військової агресії на території Грузії, замість ізоляції, Росія зіткнулася з черговою політикою «умиротворення» з боку країн ЄС та США, на яку і розраховував В. Путін при виборі стратегії «умиротворення» країн Заходу, погоджуючись на утворення правових колізій щодо території

Косова. Хоча умови та причини «умиротворення» з обох сторін відрізнялися, В. Путін скористався схожістю в інтерпретації ситуації через призму міжнародного права. Додатково, у вересні 2008 року розпочалася фінансова криза, що зробило введення санкцій проти Росії вкрай незручним для Західного світу. Вже під час саміту ЄС – Росія у листопаді 2008 року, країни ЄС висловили підтримку РФ у питаннях економічної співпраці та перспективі побудови нових основ європейської безпеки спільно з Москвою, незважаючи на відхилення проекту резолюції Радбезу ООН Росією, щодо виведення російських військ із Грузії, яку запропонувала Франція та й загалом невиконання керівництвом РФ зобов'язань за так званим планом «Медведева-Саркозі» по Грузії [14]. У липні 2009 року президенти Б. Обама і Д. Медведєв офіційно оголосили про початок політики «перезавантаження», оскільки для США важливішим було зменшити ядерну загрозу з боку Ірану і покращити ситуацію в Афганістані, що могло бути досягнуто через покращення американо-російських відносин, ніж підтримувати тиск на РФ у грузинському питанні [16, с. 274]. У вересні 2009 року президент США оголосив про відмову від планів будівництва баз радарів і ракет-перехоплювачів у Польщі та Чехії. У листопаді 2009 року ЄС і РФ започаткували ініціативу «Партнерство заради модернізації», що вирішувало проблеми модернізації економіки РФ та адаптації відносин між структурами країн ЄС та Росії на основі існуючих механізмів взаємодії та розширенню можливостей для інвестицій у ключові сектори економіки країн. У жовтні 2010 року лідери Німеччини, Росії та Франції обговорили створення єдиного простору співпраці у сфері економіки та безпеки.

Такі дії Заходу зміцнили впевненість кремлівського керівництва і, як допускають дослідники, стали однією із причин, чому В. Путін віддав наказ про вторгнення і окупацію Криму в лютому 2014 року [18, с. 17]. Можна припустити, що якби вибори в Україні не виграв проросійський кандидат у президенти В. Янукович, то загострення ситуації на території України з боку Росії могло відбутися ще у 2010 році.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Світова позиція «умиротворення» агресора показала слабкість країн Заходу та було однією з причин рішення В. Путіна по анексії Криму та підтримки сепаратистів на сході України. Таким чином, на початку XXI століття спостерігався розвиток імперських прагнень російського керівництва за мовчазної згоди країн Заходу. З одного боку, західні країни були зосереджені на поширенні демократичних принципів і тому дозволяли тоді ще недостатньо стійкому авторитаризму В. Путіна проявити себе на міжнародній арені. З іншого боку, вони були зацікавлені в енергетич-

ному потенціалі Росії, до якого отримали доступ. Однак, запізнена реакція на поширення агресії РФ на міжнародному рівні та продовження здійснення «політики умиротворення» спричинили втрату авторитету країн Заходу та втрату контролю над рівнем агресивності президента Росії, що в подальшому призвело до негативних наслідків не тільки для країн-сусідів РФ, але й для самої Європи. Тому подальше виокремлення і розвиток дослідження цієї проблематики є визначальним для мирного співіснування країн світу в майбутньому.

Література

1. Ворожко Т. Білл Клінтон був пригнічений виведенням грошей з Росії та її антисанітарією – подробиці розмов з Блером. *Voice of America*. 2016. URL: <https://www.holosameryky.com/a/bill-clinton-tony-blair/3138117.html>.
2. Гурак І., Цепенда І. Нові тенденції у внутрішній та зовнішній політиці путінської Росії на початку XXI ст. (Частина 2). *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. Чернівці. 2022, т. 45, с. 57–70.
3. ЄСПЛ визнав порушення Росією прав людини під час депортації грузин. *LB.ua*. 2014. URL: https://lb.ua/world/2014/07/03/271702_gruziya_rossiya_espch_riba.html.
4. Заява у зв'язку з визнанням Російською Федерацією незалежності Південної Осетії та Абхазії. *Офіційний Вебпортал Парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0016321-08#Text>.
5. Інтерв'ю М. Саакашвілі Д. Гордону. Саакашвілі: Путін вивів мене в темну кімнату і встромив нігті мені в коліно. *Гордон*. 2020. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-saakashvili-putin-viviv-mene-v-temnu-kimnatu-i-vstromiv-nigti-meni-v-kolino-1505881.html>.
6. Коваленко О., Пивоваров С. Серби та албанці століттями вбивали одне одного у Косові, і днями ледь знову не почалася війна. *Бабель*. 2022. URL: <https://babel.ua/texts/82374-serbi-ta-albanci-stolittiyami-vbivali-odne-odnogo-u-kosovi-i-dnyami-led-znovu-nepochalas-viyna-zgaduyemo-istoriyu-konfliktu-i-progolosheniya-nezalezhnosti-kosova-shcho-ne-maye-nichogo-spilnogo-z-ldnr>.
7. Кригель М., Халілов Р. Фортеця Тузла. Як Путін провокував, а Кучма побачив у бінокль, що Україна – не Росія. *Українська Правда*. 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/09/28/7421696/>.
8. Лук'янюк В. Друга чеченська війна. *Цей день в історії*. URL: <https://www.jnsn.com.ua/h/0930N/>.
9. Малко Р. Володимир Василенко: «Щоб Україна стала суверенною державою, було потрібно позбутись ядерної зброї». *Український тиждень*. 2014. URL: <https://tyzhden.ua/volodymyr-vasylenko-shehob-ukraina-stala-suverennoiu-derzhavoiu-bulo-potribno-pozbutys-iadernoi-zbroi/>.
10. П'ять днів у серпні 2008 року: хроніка російсько-грузинської війни. *BBC News Україна*. 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45102927>.
11. Постанова Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України про засудження збройної

агресії російської федерації проти Чеченської Республіки Ічкерія, окупації її території та злочину геноциду Чеченського народу». *Офіційний Вебпортал Парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2672-20#Text>.

12. Путін – Бушу: «Україна – це не держава». *Українська Правда*. 2008. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2008/04/7/3410762/>.

13. Путін: Росія готувалася до війни з Грузією з 2006 року. *Радіо Свобода*. 2012. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24670884.html>.

14. Росія заблокувала в Раді безпеки ООН резолюцію стосовно конфлікту в Грузії. *Радіо Свобода*. 2008. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1192417.html>.

15. Савчук В. Взаємне «умиротворення» міжнародних акторів на зламі тисячоліть як фактор активізації імперського бачення В. Путіна. Збірник матеріалів V Міжнародної науково – практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 25–26 квітня 2024 року). – Івано-Франківськ, 2024. С. 296–310.

16. Burns W. J. *The Back Channel: A Memoir of American Diplomacy and the Case for Its Renewal*. Random House Publishing Group, 2019. 544 p.

17. Crude oil prices – 70 year historical chart. *MacroTrends*. URL: <https://www.macrotrends.net/1369/crude-oil-price-history-chart>.

18. Hurak I. «Policy of appeasement» as one of the factors of Russia's aggression against Ukraine. *Baltic Rim Economies. Special issue on Ukraine/Crimea*. 2022. Issue № 2. P. 17.

19. Statement on Kosovo by Contact Group Ministers. Bureau of European and Eurasian Affairs. Washington, DC. September 27, 2007. *U.S. Department of State. Archive*. URL: <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/or/93059.htm>.

20. UN. Security Council (62nd year : 2007) Resolution 1781 (2007) / adopted by the Security Council at its 5759th meeting, on 15 October 2007. *United Nations Digital Library System*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/609238?ln=en&v=pdf>.

Анотація

Савчук В. Р. Імперські тенденції в політиці Росії: Роль Європейського Союзу та міжнародних партнерів. – Стаття.

У статті проаналізовано зростання імперських амбіцій керівництва Росії, особливо в період президентства В. Путіна та вплив реакції країн світу на такі події. Показано проблематику порівняльного аналізу міжнародної реакції на конфліктні ситуації, що виникли між автономним краєм Косово і Метохією та Республікою Сербією, з одного боку, та Чеченською Республікою Ічкерія та РФ, з іншого. Визначається питання щодо часткової вибірковості у діях міжнародного співтовариства з метою досягнення миру. Як результат, прослідковується можливість формування уявлень президента РФ щодо слабкості світового порядку та чинників, спрямованих на його зміну.

Проаналізовано зростання агресивних проявів стосовно країн колишнього Радянського Союзу, які прагнули європейської та євроатлантичної інтеграції. Висвітлено факти свідомого енергетичного тиску на ці

країни. Зафіксовано перші спроби захоплення Росією української території та виявлено факти неефективності Будапештського меморандуму, що засвідчило початки формування змін у принципах дотримання Росією міжнародного права загалом.

Охарактеризовано вплив визнання незалежності Республіки Косово на поширення амбіцій президента РФ. Показано основні причини, що дозволили Росії здійснити агресію на суверенну територію Грузії, та оцінено наслідки для РФ, що були впроваджені після завершення військових дій. Зроблено оцінку впливу світового рішення щодо умиротворення Росії, незважаючи на її агресивні дії на міжнародному рівні. Висвітлено основні проблеми, які світова спільнота отримала внаслідок цього рішення в майбутньому.

Ключові слова: Російська Федерація, зовнішня політика, Володимир Путін, агресія, Україна, Грузія, Європейський Союз, умиротворення.

Summary

Savchuk V. R. Imperial tendencies in Russian policy: the role of the European Union and international partners. – Article.

This article analyses the growth of imperial ambitions of the Russian government, particularly during the V. Putin presidency, and the impact of international reactions to such events. The author highlights the issues of comparative analysis of the international response to conflict situations that have arisen between the Autonomous Province of Kosovo and Metohija and the Republic of Serbia on the one hand, and the Chechen Republic of Ichkeria and the Russian Federation on the other. The author identifies the issue of partial selectivity in the international community actions to achieve peace. As a result, the author traces the possibility of forming the Russian president's ideas about the weakness of the world order and the factors aimed at changing it.

The article examines the increase of aggressive manifestations towards the countries of the former Soviet Union that sought European and Euro-Atlantic integration. The facts of deliberate energy pressure on these countries are highlighted. The initial attempts by Russia to seize Ukrainian territory are documented, revealing the ineffectiveness of the Budapest Memorandum, which indicated the beginnings of changes in Russia's adherence to international law principles in general.

The author characterises the impact of the recognition of the Republic of Kosovo independence on the expansion of the Russian president's ambitions. The article shows the main reasons that allowed Russia to commit aggression on the sovereign territory of Georgia and assesses the consequences for Russia that were implemented after the end of hostilities. The influence of the global decision on the appeasement of Russia, despite its aggressive actions on the international stage, is evaluated. The main problems faced by the global community as a result of this decision are highlighted.

Key words: Russian Federation, foreign policy, Vladimir Putin, aggression, Ukraine, Georgia, European Union, appeasement.